

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Γ΄ Γυμνασίου

Θεματική ενότητα:

Άτομο και κοινωνία

Τίτλος:

«Κι αν σου μιλώ με παραμύθια και παραβολές...».
Λογοτεχνία και δικτατορία (1967–1974).

Συγγραφή: ΜΑΡΙΑ ΑΚΡΙΤΙΔΟΥ

Εφαρμογή: ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΤΕΝΤΟΜΑ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2013

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

«Κι αν σου μιλώ με παραμύθια και παραβολές...». Λογοτεχνία και δικτατορία (1967-1974).

Εφαρμογή σεναρίου

Σταυρούλα Τεντόμα

Δημιουργία σεναρίου

Μαρία Ακριτίδου

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Τάξη

Γ΄ Γυμνασίου

Σχολική μονάδα

3^ο Γυμνάσιο Νίκαιας

Χρονολογία

Από 19-3-2013 έως 23-4-2013.

Διδακτική/θεματική ενότητα

Άτομο και κοινωνία

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

10 ώρες

Χώρος

Ι. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: Wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Προϋποθέσεις υλοποίησης για τον δάσκαλο και τον μαθητή:

- εξοικείωση με:
 - την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας,
 - προγράμματα επεξεργασίας κειμένου,
 - την ηλεκτρονική πλατφόρμα Wiki.
- Πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για τον μαθητή:

- σχετική εξοικείωση με:
 - τη σάτιρα και τα εργαλεία της: αλληγορία, ειρωνεία,
 - την ετεροαξιολόγηση.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για τη σχολική μονάδα:

- χρήση του εργαστηρίου Πληροφορικής του σχολείου

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Μαρία Ακριτίδου, «Κι αν σου μιλώ με παραμύθια και παραβολές...». Λογοτεχνία και δικτατορία (1967-1974), Νεοελληνική λογοτεχνία Γ΄ Γυμνασίου, 2011.

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σενάριο εφαρμόστηκε κατά το τρίτο τρίμηνο στο πλαίσιο της ενότητας «Άτομο και κοινωνία». Επιδίωξή μας κατά την εφαρμογή του σεναρίου ήταν: α) η βιωματική προσέγγιση κειμένων της εποχής της δικτατορίας που προβάλλουν τις κοινωνικές

συνθήκες της περιόδου, β) η εμπέδωση γνώσεων που απέκτησαν οι μαθητές/τριες στα προηγούμενα τρίμηνα: στάση του ποητικού υποκειμένου, εντοπισμός των εργαλείων της σάτιρας, χρήση της ηλεκτρονικής πλατφόρμας Wiki ως εργαλείου συνεργατικής μάθησης και γ) η ανάπτυξη συζήτησης στην ολομέλεια και τις ομάδες.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Ένας από τους στόχους της ενότητας «Άτομο και Κοινωνία», σύμφωνα με το [Νέο Πιλοτικό Πρόγραμμα Σπουδών](#) για το μάθημα της λογοτεχνίας, είναι η μελέτη λογοτεχνικών κειμένων που αναδεικνύουν τις κοινωνικές συνθήκες της εποχής τους και δίνουν έμφαση στη σχέση ατόμου και κοινωνίας σε διαφορετικές κοινωνικές περιστάσεις. Στο κέντρο του προβληματισμού του συγκεκριμένου σεναρίου βρίσκεται η λογοτεχνία της περιόδου της δικτατορίας στην Ελλάδα.

Κατά την εφαρμογή, οι μαθητές/τριες αναζήτησαν τρόπους επικοινωνίας σε εικονικές συνθήκες ολοκληρωτισμού και προσπάθησαν να ανιχνεύσουν αυτές τις τεχνικές σε κείμενα λογοτεχνικά αλλά και οπτικά που συντέθηκαν την περίοδο της επταετίας και με τα οποία ασχολήθηκαν. Ως περιβάλλον εργασίας προκρίθηκε η ηλεκτρονική πλατφόρμα Wiki, γιατί είναι ένα εύχρηστο εργαλείο, πρόσφορο για συνεργατική μάθηση. Αξιοποιήθηκαν γνώσεις των μαθητών από το μάθημα της Ιστορίας, καθώς η ανάπτυξη της ενότητας «Άτομο και Κοινωνία» συμπίπτει χρονικά με τη διδασκαλία του δωδέκατου κεφαλαίου του βιβλίου Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία της Γ΄ Γυμνασίου «[Η Ελλάδα από το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου έως τα τέλη του 20^{ου} αι.](#)». Ωστόσο, δεν εφαρμόστηκε η διαθεματική διάσταση του παραδειγματικού σεναρίου λόγω του περιορισμένου χρόνου που είχαμε στη διάθεσή μας.

Καταβλήθηκε προσπάθεια, μέσω άσκησης δημιουργικής γραφής, να προσεγγίσουν οι μαθητές το κοινωνικό κλίμα της εποχής, μιας εποχής που γνωρίζουν

από το μάθημα της Ιστορίας αλλά παραμένει μακρινή και ξένη προς τη ζωή τους. Ως θέμα προβληματισμού τέθηκε ο ρόλος της λογοτεχνίας σε περιόδους καταστρατήγησης των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των ανθρώπων και η απήχηση που μπορεί να έχει σε εφήβους.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Επιδιώξή μας ήταν οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να αντιληφθούν την κοινωνική λειτουργία της λογοτεχνίας, ιδίως σε δύσκολες ιστορικές στιγμές,
- να αντιληφθούν ότι τα κείμενα μπορεί να συνομιλούν με την ιστορία.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Επιδιώξή μας ήταν οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να αξιοποιήσουν τις γνώσεις που απέκτησαν στις δύο προηγούμενες διδακτικές ενότητες, προκειμένου να “αναγνώσουν” στάσεις ζωής σε ποιητικά κείμενα της εποχής της δικτατορίας αλλά και την πολιτική χρήση της σάτιρας.

Γραμματισμοί

Επιδιώξή μας ήταν οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να εντοπίσουν τις τεχνικές με τις οποίες η λογοτεχνία ανταποκρίθηκε στον αυταρχισμό του λόγου που επέβαλε η δικτατορία,
- να μπορούν να περιγράφουν και να σχολιάζουν τη σχέση των ηρώων ενός κειμένου ή της ποιητικής φωνής με το κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο,
- να διαβάσουν κριτικά έργα τέχνης και να εξαγάγουν τα συμπεράσματά τους,
- να πειραματιστούν με τη δημιουργική γραφή,
- να ασκηθούν στη συνεργατική γραφή,

- να ασκηθούν στη συζήτηση εντός των ομάδων αλλά και στην ολομέλεια,
- να καταγράψουν τις εργασίες τους σε ηλεκτρονικό περιβάλλον Wiki και να αξιολογήσουν τις δυνατότητες που προσφέρει για συνεργατική μάθηση.

Διδακτικές πρακτικές

Η εφαρμογή του σεναρίου κινήθηκε σε δύο βασικούς άξονες: στη μέθοδο project και στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Περιορισμένα χρησιμοποιήθηκε και μετωπική διδασκαλία.

Το σενάριο αναπτύχθηκε σε τρεις φάσεις (Α΄ φάση: Πριν την Ανάγνωση, Β΄ φάση: Ανάγνωση και Παρουσίαση, Γ΄ φάση: Μετά την Ανάγνωση). Στην Α΄ φάση εφαρμόστηκε συνδυασμός μετωπικής και ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Στη Β΄ και Γ΄ φάση εφαρμόστηκε κυρίως ομαδοσυνεργατική διδασκαλία αλλά και μετωπική. Προωθήθηκε η αυτενέργεια των παιδιών. Οι εργασίες προέκυψαν από τις συζητήσεις που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στα μέλη των ομάδων. Η εκπαιδευτικός λειτούργησε συμβουλευτικά. Παρενέβη όσες φορές κρίθηκε απαραίτητο και ανέλαβε τον συντονισμό των ομάδων κατά την παρουσίαση των εργασιών.

Αξιοποιήθηκαν νέες τεχνολογίες με στόχο να ασκηθούν οι μαθητές στη συνεργατική και δημιουργική γραφή και στην εκμετάλλευση του Web 2.0 (ηλεκτρονική πλατφόρμα Wiki) ως μέσου επικοινωνίας.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Αφετηρία αποτέλεσε η πρόκληση να εφαρμοστεί ένα παραδειγματικό σενάριο στο τρίτο τρίμηνο –εποχή κατά κοινή παραδοχή «δύσκολη»– γιατί τα παιδιά είναι κουρασμένα πλέον από τα διαγωνίσματα του δευτέρου τριμήνου και προσδοκούν τις διακοπές.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Η εφαρμογή του σεναρίου συνδέεται με την ενότητα «Άτομο και κοινωνία » της Γ΄ Γυμνασίου σύμφωνα με το [Νέο \(Πιλοτικό\) Πρόγραμμα Σπουδών](#).

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Αξιοποιήσαμε μηχανές αναζήτησης, διαδικτυακή πλατφόρμα Wiki –συγκεκριμένα, το εργαλείο wikispaces– επεξεργαστή κειμένου και βιντεοπροβολέα.

Έμφαση δόθηκε στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει η ηλεκτρονική πλατφόρμα Wiki για συνεργατική δημιουργική γραφή και επικοινωνία εντός των πλαισίων του συγκεκριμένου σημειωτικού πόρου.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΑ Γ΄ Γυμνασίου:

Μανόλης Αναγνωστάκης, [«Στο παιδί μου»](#)

ΚΝΑ Β΄ Λυκείου:

Γιώργος Σεφέρης, [«Επί Ασπαλάθων»](#)

ΚΝΑ Γ΄ Λυκείου

Μάριος Χάκκας, [«Το ψαράκι της γυάλας»](#)

Υποστηρικτικό υλικό

Μη λογοτεχνικά κείμενα

Γιώργος Σεφέρης. [[Η δήλωση](#)]. Στο *Δοκίμες: τρίτος τόμος (1932-1971). Παραλειπόμενα (1932-1971)*, επιμ. Δ. Δασκαλόπουλος ,261-262.. Αθήνα: Ίκαρος 1992.

Εικαστικά έργα

Γιάννης Γαΐτης, «Η δολοφονία της ελευθερίας» (1968)

Δημοσθένης Κοκκινίδης, *Των δε κακών μνήμη* ([σειρά έργων](#))

Δημήτρης Αλειθηνός, «Συμβάν» (1973).

Τραγούδια

«[Ο Μέρμηγκας](#)» από τον δίσκο *Τα τραγούδια του δρόμου*, στίχοι-μουσική-ερμηνεία:

Μάνος Λοΐζος, MINOS-Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2012.

Βίντεο

«[Το Μεγάλο μας Τσίρκο](#)» βίντεο έναρξης της θεατρικής παράστασης [Πηγή: Ψηφιακό Αρχείο της ΕΡΤ (διάρκεια 7 λεπτά)].

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α΄ Φάση (3 ώρες)

1^η ώρα

Το σενάριο εφαρμόστηκε σε ένα τμήμα της Γ΄ Γυμνασίου, στο οποίο είχαν εφαρμοστεί σενάρια και στα δύο προηγούμενα τρίμηνα και τα παιδιά είχαν πλέον εξοικείωση με τη χρήση του Wiki, με την εργασία σε ομάδες και με την ετεροαξιολόγηση, την αξιολόγηση της δουλειάς κάθε ομάδας από την ολομέλεια της τάξης.

Ξεκίνησα την Α΄ φάση στο εργαστήριο της Πληροφορικής. Ενημέρωσα τα παιδιά ότι επρόκειτο να υλοποιήσουμε ένα ακόμη πρότζεκτ. Αυτή τη φορά στο πλαίσιο της Γ΄ ενότητας. Δεν άλλαξα τον αριθμό και τη σύνθεση των ομάδων (πέντε ομάδες), επειδή δεν ήθελαν τα ίδια. Μου είπαν ότι είναι μεγάλοι πια και έχουν δικαίωμα να κάθονται όπως νομίζουν ότι θα δουλέψουν καλύτερα. Ανέφερα τον τίτλο της ενότητας αλλά δεν επέμεινα πολύ στον σχολιασμό αναμένοντας αυτό να προκύψει από τη συζήτηση γύρω από το πρώτο κείμενο. Πληροφόρησα την ολομέλεια ότι θα ασχοληθούμε, ως συνέχεια της προηγούμενης ενότητας, με κείμενα που έχουν σατιρικά στοιχεία ή χρησιμοποιούν τεχνικές της σάτιρας π.χ. αλληγορία ή ειρωνεία, για να παρακάμψουν οι δημιουργοί τους τον έλεγχο ενός καθεστώτος ολοκληρωτικού, ειδικά αυτού της στρατιωτικής δικτατορίας της περιόδου 1967-1974.

Θεώρησα ότι θα μπορούσα να εκμεταλλευτώ τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η διδασκαλία στο εργαστήριο και ετοίμασα για προβολή το βίντεο με την [έναρξη της θεατρικής παράστασης «Το Μεγάλο μας Τσίρκο»](#) (διάρκειας επτά λεπτών) με επιδίωξη να πλησιάσουμε την εποχή μέσα από ένα σατιρικό κείμενο και να μιλήσουμε στη συνέχεια για τα πολιτικά γεγονότα και τη σχέση του ατόμου με την κοινωνία γύρω του. Είχα ελέγξει προηγουμένως την ποιότητα του βίντεο στον υπολογιστή μου, επειδή το απόσπασμα ήταν παλιό. Όλα έδειχναν ότι λειτουργούσαν

καλά. Ενημέρωσα τα παιδιά ότι επρόκειτο να δούμε ένα απόσπασμα από θεατρικό έργο που παίχτηκε αρχικά κατά τη διάρκεια της χούντας, απαγορεύτηκε στη συνέχεια από τη λογοκρισία και ξαναπαίχτηκε μετά την πτώση της χούντας προσεγγίζοντας με σατιρική ματιά την επταετία. Όμως, στο εργαστήριο η ποιότητα του ήχου ήταν κακή και αφού δεν μπορούσαν τα παιδιά να παρακολουθήσουν, αναγκάστηκα να χρησιμοποιήσω άλλο κείμενο χάνοντας όμως πολύτιμο χρόνο.

Είχα μαζί μου σε CD –ως άλλη επιλογή για να πλησιάσουμε μέσω των τραγουδιών το κοινωνικό κλίμα της επταετίας, σε περίπτωση ανάγκης– τα *Τραγούδια του δρόμου* του Μάνου Λοΐζου που γράφτηκαν την εποχή της δικτατορίας. Ακούσαμε τον «Μέρμηγκα», ένα τραγούδι που γράφτηκε το 1972 αλλά έγινε γνωστό μετά την πτώση της χούντας. Τα παιδιά αντιλήφθηκαν την αλληγορία του τραγουδιού και πρότειναν τις δικές τους ερμηνείες για τον Μέρμηγκα και τα μερμηγκάκια στην περίοδο 1967-1974. Ξεκίνησε μία συζήτηση για τον περιορισμό της ελευθερίας στα χρόνια της στρατιωτικής δικτατορίας, κυρίως με μαθήτριες και μαθητές καλών επιδόσεων, οι οποίοι αξιοποίησαν τις γνώσεις που είχαν από την ιστορία τους για τη συγκεκριμένη περίοδο (βλ. δωδέκατο κεφάλαιο του βιβλίου *Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία* της Γ΄ Γυμνασίου «[Η Ελλάδα από το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου έως τα τέλη του 20^{ου} αι.](#)», σ. 150-156). Κάποια παιδιά του τμήματός μου είπαν ότι αυτά τα τραγούδια είναι πολύ βαρετά και ότι δεν τους ενδιαφέρουν καθόλου, χωρίς ωστόσο να μπορούν να αιτιολογήσουν την απαρésκειά τους. Το κουδούνι χτύπησε πριν προλάβουμε να εκμεταλλευτούμε την αντίδρασή τους ως ευκαιρία για προβληματισμό.

2^η ώρα

Επειδή δεν ήταν όλα τα παιδιά την 1^η ώρα θετικά στην προσέγγιση του κοινωνικού κλίματος της δικτατορίας με κείμενα εκείνης της εποχής, προσπάθησα να τους κινήσω την προσοχή ξεκινώντας από το σήμερα με στόχο το χθες και αξιοποιώντας τη σχέση που έχουν τα παιδιά με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Για τον σκοπό αυτό

τούς έδωσα την παρακάτω δραστηριότητα ([φύλλο εργασίας 1](#)) και την επεξεργάστηκαν οι ομάδες στο περιβάλλον του Wiki στο εργαστήριο της πληροφορικής: «Ας υποθέσουμε ότι ένα πρωί ξυπνάς και δεν μπορείς να γράψεις πια ελεύθερα μηνύματα στο κινητό ούτε να επικοινωνήσεις στο διαδίκτυο με την παρέα σου, γιατί τα πάντα ελέγχονται από μία ισχυρή εξουσία που λογοκρίνει και παρακολουθεί το καθετί. Τι θα κάνεις; Πώς θα αντιμετωπίσεις αυτόν τον εφιάλη; Δοκίμασε να επικοινωνήσεις στο Wiki με τα άλλα παιδιά με τέτοιο τρόπο ώστε να μην γίνει αντιληπτό από την ηλεκτρονική λογοκρισία το μήνυμα που τους στέλνεις.».

Τα παιδιά συζήτησαν με ενδιαφέρον το θέμα και τους τρόπους επικοινωνίας και αναζήτησαν εικόνες και τραγούδια στο διαδίκτυο, για να ανταποκριθούν στην εργασία.

3^η ώρα

Παρουσιάστηκαν οι εργασίες από το Wiki με τη σειρά που καταχωρήθηκαν. Η ομάδα 3 χρησιμοποίησε αναγραμματισμούς λέξεων προτείνοντας δήθεν ένα νέο παιχνίδι λέξεων, η ομάδα 5 χρησιμοποίησε εικόνες που λειτουργούσαν ως σύμβολα και τραγούδια αλληγορικά, οι ομάδες 1 και 2 αλληγορικές φράσεις, η ομάδα 4 κρυπτογραφημένη χρήση της γλώσσας με γράμματα και αριθμούς. Ωστόσο, δεν εξήγησαν όλες οι ομάδες κατά την αξιολόγηση των κειμένων τους πώς θα μπορούσαν να αντιληφθούν οι φίλοι τους το κρυμμένο μήνυμα. Η απάντησή τους ήταν ότι θα έστελναν μήνυμα με το κινητό δείχνοντας ότι δεν είχαν προσέξει ιδιαίτερα τους όρους της δραστηριότητας. Έγινε όμως συζήτηση για τη λογοκρισία και για τον περιορισμό της ελευθερίας που μπορεί να επιβληθεί σε κάθε εποχή και συνδεθήκαμε με τον αυταρχισμό της δικτατορίας. Συμμετείχαν περισσότεροι μαθητές από την προηγούμενη φορά.

Β΄ Φάση (5 ώρες)

4^η ώρα

Περάσαμε στη Β΄ φάση, η οποία προέβλεπε κατανομή εργασιών στο εργαστήριο. Οι ομάδες ανέλαβαν τα κείμενα που βρίσκονταν στο Wiki και τα διάβασαν στο εργαστήριο. Είχαν ως δραστηριότητα ([φύλλο εργασίας 2](#)) να μιλήσει η κάθε ομάδα στην ολομέλεια για το θέμα του κειμένου, για το τι “επιδιώκει” κάθε κείμενο καθώς και με ποιες τεχνικές “μιλάει” για την κοινωνία γύρω του.

Από τα κείμενα που προτείνονται στο παραδειγματικό σενάριο επιλέχθηκαν αυτά τα οποία θα μπορούσαν να επεξεργαστούν οι μαθητές/τριες χωρίς μεγάλη βοήθεια από την εκπαιδευτικό. Μοιράστηκαν με βάση τις δυνατότητες αλλά και τις προτιμήσεις κάθε ομάδας. Η ομάδα 1 ανέλαβε το ποίημα «[Επί Ασπιάθων](#)» του Γ. Σεφέρη, η ομάδα 2 –μετά από δική της επιλογή– και η ομάδα 3 τα [Εικαστικά](#), η ομάδα 4 το ποίημα «[Στο παιδί μου](#)» του Μ. Αναγνωστάκη και η ομάδα 5 το διήγημα «[Το ψαράκι της γιάλας](#)» του Μ. Χάκκα. Το φύλλο εργασίας δόθηκε στο Wiki στην κεντρική σελίδα του τμήματος με επιπλέον οδηγίες για τις ομάδες [1](#) και [5](#) (για τις οποίες το φύλλο εργασίας ήταν τροποποιημένο, για να ανταποκρίνεται στα θέματα των κειμένων).

Τα μέλη της ομάδας 4 δεν μπόρεσαν να συνεργαστούν μεταξύ τους και αποσχίστηκαν δύο μέλη δημιουργώντας μία νέα ομάδα. Τα μέλη της νέας ομάδας –ομάδα 6– δεν ήθελαν να ασχοληθούν με το ίδιο κείμενο που είχε η ομάδα 4 και τους πρότεινα να αναλάβουν τη «[Δήλωση](#)» του Γ. Σεφέρη (το κείμενο βρισκόταν αναρτημένο στο Wiki στη σελίδα άλλου τμήματος). Στο μεταξύ έκανα μία προφορική τροποποίηση του φύλλου εργασίας 2 για την ομάδα [6](#) λόγω του είδους του κειμένου.

Οι μαθητές επεξεργάστηκαν τα κείμενα κατά τη διάρκεια της διδακτικής ώρας με συνεργασία μέσα σε κάθε ομάδα. Διευκρινίσεις ζήτησαν η ομάδα 3 και η ομάδα 1. Στην ομάδα 1 χρειάστηκαν τη δική μου βοήθεια για να ολοκληρώσουν την εργασία

τους, επειδή δεν μπορούσαν από την αρχή να αντιληφθούν τις σκέψεις του ποιητικού υποκειμένου. Τα μέλη της, όντας στην πλειοψηφία τους παιδιά καλών επιδόσεων, ανταποκρίθηκαν στα ζητούμενα και προχώρησαν σε προσωπικές τους ερμηνείες και παρατηρήσεις.

Πρέπει να αναφερθεί ότι δεν ήταν σε όλες τις ομάδες ισότιμη η συμβολή των μελών. Δόθηκε όμως η ευκαιρία σε όλα τα παιδιά να εμπλακούν στη δραστηριότητα με περισσότερη ή λιγότερη υπευθυνότητα.

5^η ώρα

Οι ομάδες παρουσίασαν τις εργασίες τους ξεκινώντας από την ομάδα 4, η οποία είχε ένα κείμενο γνωστό στην τάξη από το πρώτο τρίμηνο. Δεν συνδέθηκε η στάση του ποιητικού υποκειμένου με τη δικτατορία ούτε έκαναν λόγο για την αλληγορία του κειμένου. Κατά την αξιολόγηση η ολομέλεια θεώρησε την παρουσίαση ελλιπή, αφού το κείμενο είχε συζητηθεί, πρότειναν τροποποιήσεις στην επεξεργασία και ακούστηκαν άλλες ερμηνείες. Η ομάδα δεν προχώρησε πάντως σε διορθώσεις μετά τον σχολιασμό.

Ακολούθως, η ομάδα 2 παρουσίασε τα εικαστικά έργα. Έκαναν περιγραφή των οπτικών κειμένων, ανέφεραν το μήνυμα του κάθε έργου, όπως το αντιλήφθηκαν, και για τις τεχνικές έγραψαν στο Wiki: «Σαν μέσο προπαγάνδας και ξεσηκωμού του λαού οι ζωγράφοι χρησιμοποιούν εικόνες-σύμβολα.». Όμως, ο σχολιασμός των κειμένων ήταν σύντομος και επικρίθηκε από την τάξη. Η απόδοσή τους δεν ήταν η αναμενόμενη, γιατί δεν μπορούσαν να συγκεντρωθούν κατά τη συγγραφή του κειμένου τους.

Η ομάδα 3, η οποία είχε τα ίδια κείμενα, έκανε μία πληρέστερη παρουσίαση και ανέφερε εκτός των άλλων και τις προσωπικές της εντυπώσεις από τα κείμενα. Δεν έγραψαν όμως με ποιες τεχνικές “μιλούν” τα κείμενα για την κοινωνία γύρω τους. Σχολιάστηκε αρνητικά από κάποιες μαθήτριες το ύφος του κειμένου της ομάδας,

γιατί θεωρήθηκε λόγος προφορικός που χρησιμοποιείται στις παρέες και είναι ανάρμοστο για τον χαρακτήρα της εργασίας!

Στην ομάδα 1 είχαν την οδηγία κατά την παρουσίαση να διαβάσουν το ποίημα αργά, δυνατά και καθαρά. Έκαναν μία ενδιαφέρουσα εργασία, εντόπισαν τα σχήματα λόγου του ποιητή, και για τις τεχνικές έγραψαν: «Σε αυτό το ποίημα αναφέρεται το κείμενο του Πλάτωνα που λέει για τον τύραννο Αρδιαίο. Έτσι εμείς θεωρήσαμε ότι ο τύραννος παρομοιάζεται με τον αρχηγό της χούντας παπαδόπουλο, ο οποίος είχε την εξουσία το 1971 όπου γράφτηκε το ποίημα. Δηλαδή, σύμφωνα με εμάς, το ποίημα έχει μια καθαρά αντιδικτατορική διάθεση, η οποία δεν φαίνεται ξεκάθαρα για να περάσει το ποίημα από τη λογοκρισία. Ο Σεφέρης για να το πετύχει αυτό χρησιμοποιεί την αλληγορία όπου ο τύραννος Αρδιαίος παρομοιάζεται με τον παπαδόπουλο» Όλα τα μέλη της ομάδας πήραν τον λόγο, η ανάγνωση τους όμως δεν ήταν ιδιαίτερα προσεγμένη, γιατί δεν είχαν κάνει πρόβα και αυτή η παράλειψη σχολιάστηκε από την τάξη. Η παρουσίαση πάντως άρεσε στην ολομέλεια.

Η ομάδα 5 –η πιο δυνατή από άποψη επιδόσεων ομάδα– παρουσίασε τελευταία. Είχαν την οδηγία στην σελίδα τους στο Wiki να πληροφορήσουν τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριά τους: «Πού και πότε εκτυλίσσεται η ιστορία, ποιοι είναι οι ήρωες, τι συμβαίνει στην ιστορία, ποιος αφηγείται και σε τι πρόσωπο γίνεται η αφήγηση (πρωτοπρόσωπη, τριτοπρόσωπη) και τι πετυχαίνει με αυτόν τον τρόπο ο συγγραφέας».

Εντόπισαν την αλληγορία και την ειρωνεία ως τεχνικές με τις οποίες “μιλά” το κείμενο για την κοινωνική κατάσταση. Κατά την παρουσίαση φάνηκε όμως ότι υπήρξαν σημεία τα οποία δεν φωτίστηκαν αρκετά. Δεν μπόρεσαν να παρακολουθήσουν όλα τα παιδιά τι συμβαίνει στην ιστορία. Χρειάστηκε να χρησιμοποιήσουμε μία ακόμα διδακτική ώρα για να αντιληφθούν όλοι το θέμα και να προσεγγίσουμε την εποχή μέσω του κειμένου.

Η ομάδα 6 δεν παρουσίασε εργασία. Δεν είχαν ολοκληρώσει την εργασία τους κατά την προηγούμενη ώρα και δεν εργάστηκαν στο σπίτι. Συνέχισαν να επεξεργάζονται το κείμενό τους την ώρα των παρουσιάσεων. Όμως, προέκυψαν τεχνικά προβλήματα στον σταθμό εργασίας που χρησιμοποιούσαν και δεν τελείωσαν τη δραστηριότητα.

Χαρακτηριστικό όλων των εργασιών ήταν η συντομία των γραπτών απαντήσεων (περίπου 80-150 λέξεις). Ο σχολιασμός έγινε προφορικά σε αυτή τη δραστηριότητα αλλά και στις επόμενες, για να κερδίσουμε χρόνο.

Ένα πρόβλημα που σημειώθηκε κατά την αξιολόγηση των εργασιών ήταν η διάθεση εκ μέρους μερικών μαθητών να διακωμωδήσουν τις απαντήσεις των συμμαθητών/τριών τους όχι για να τους μειώσουν αλλά για να «κάνουν πλάκα».

6^η ώρα

Διαβάσαμε το κείμενο «Το ψαράκι της γυάλας» του Μ. Χάκκα στο εργαστήριο –σε μετωπική διάταξη– και αφού διασαφήνισαμε κάποια σημεία που δεν είχαν γίνει αντιληπτά από τα παιδιά, σχετικά με τον ήρωα και τη συμπεριφορά του, περάσαμε στην επόμενη άσκηση: τούς ζήτησα να αλλάξουν το τέλος του διηγήματος ([φύλλο εργασίας 3](#)).

Για να εξοικονομήσουμε χρόνο έδωσα την εργασία να την επεξεργαστούν στο σπίτι στο Wiki, με την προφορική οδηγία να λάβουν υπόψη τους τις συζητήσεις που έγιναν σχετικά με τα πολιτικά γεγονότα, τους περιορισμούς της ελευθερίας που επέβαλε το καθεστώς, το κοινωνικό τοπίο την εποχή της επταετίας, όπως αυτό “προβλήθηκε” μέσα από τα κείμενα με τα οποία ασχολήθηκαν, αλλά και τη δική τους στάση απέναντι στην κοινωνική πρόκληση.

7^η ώρα

Καμία ομάδα δε δούλεψε την εργασία στο σπίτι και δεν έφεραν καμία αξιόπιστη δικαιολογία για την ασυνέπιά τους. Έγραψαν ένα διαφορετικό τέλος του διηγήματος στο σχολείο, στο εργαστήριο της πληροφορικής.

8^η ώρα

Όλες οι ομάδες διάβασαν τις εργασίες και η ολομέλεια τις έκρινε ικανοποιητικές. Πρέπει να σημειωθεί ότι, αν και δεν επικοινωνούσαν μεταξύ τους οι ομάδες την ώρα που έγραφαν το τέλος της ιστορίας, εστίασαν όλοι στο ψαράκι και στη σχέση που είχε αναπτύξει με τον ήρωα του διηγήματος. Ο ήρωας στις περισσότερες ιστορίες που έγραψαν κινείται μέσα στο συγκεκριμένο ιστορικό και κοινωνικό περιβάλλον το οποίο όμως έχει έναν περιορισμένο ρόλο.

Γ' Φάση (2 ώρες)

9^η ώρα

Αφού συνοψίσαμε τις δραστηριότητες της Β' φάσης έδωσα την εργασία της Γ' φάσης ([φύλλο εργασίας 4](#)): «Η λογοτεχνία, κατά τη γνώμη σας, μπορεί να “μιλήσει” σε εφήβους σήμερα σε περίπτωση που ένα καθεστώς επιχειρήσει να περιορίσει την ελευθερία; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας».

Χρειάστηκε να διασαφηνίσω ότι όταν μιλάμε σήμερα για Λογοτεχνία, δεν εννοούμε μόνο τα κείμενα που είναι σε έντυπη μορφή αλλά συμπεριλαμβάνουμε και τα κείμενα που γράφονται και κυκλοφορούν σε ηλεκτρονική μορφή. Παρατήρησα ότι αυτή η επισήμανση απελευθέρωσε πολλά παιδιά και τα οδήγησε μάλλον να αλλάξουν θέση απέναντι σε αυτό που αντιλαμβάνονται ως Λογοτεχνία.

Κατά την επεξεργασία της ερώτησης ενώθηκε η ομάδα 4 με τα μέλη της που είχαν αποσχιστεί και κατέθεσε ένα κοινό κείμενο, ενώ τα μέλη της ομάδας 3 έδωσαν ξεχωριστές απαντήσεις στο ερώτημα.

10^η ώρα

Τα παιδιά παρουσίασαν τις εργασίες τους και σχολιάστηκε ο ρόλος της Λογοτεχνίας σε δύσκολες εποχές. Μίλησαν θετικά για τη λογοτεχνία στο διαδίκτυο. Είπαν, χαρακτηριστικά, ότι στο διαδίκτυο θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν γλώσσα και εκφράσεις που δεν χρησιμοποιούνται, κατά τη γνώμη τους, στα βιβλία, αν και

διαβάζουν λογοτεχνία. Η λογοτεχνία στο διαδίκτυο, ωστόσο, τούς φαίνεται πιο οικεία. Δεν συμμετείχαν όμως όλα τα παιδιά στη συζήτηση, γιατί πλησίαζε ο καιρός των διακοπών, είχε προηγηθεί και η τριήμερη εκδρομή και ήταν δύσκολο πια να συγκεντρωθούν.

Ενδιαφέρον είναι ότι, παρά την ασυνέπεια που έδειξαν μερικά παιδιά στην ολοκλήρωση των εργασιών και παρά την έλλειψη σοβαρότητας εκ μέρους ορισμένων μαθητών στα σχόλια στις παρουσιάσεις, η τελική εντύπωσή τους για τη λογοτεχνία είναι σε γενικές γραμμές θετική¹.

¹ Βλ. το σχετικό αρχείο στον Φάκελο Τεκμηρίων.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλο εργασίας 1 (κοινό για όλες τις ομάδες)

Ας υποθέσουμε ότι ένα πρωί ξυπνάς και δεν μπορείς να γράψεις πια ελεύθερα μηνύματα στο κινητό ούτε να επικοινωνήσεις στο διαδίκτυο με την παρέα σου, γιατί τα πάντα ελέγχονται από μία ισχυρή εξουσία που λογοκρίνει και παρακολουθεί το καθετί. Τι θα κάνεις; Πώς θα αντιμετωπίσεις αυτόν τον εφιάλτη; ***Δοκίμασε να επικοινωνήσεις στο Wiki με τα άλλα παιδιά με τέτοιο τρόπο ώστε να μην γίνει αντιληπτό από την ηλεκτρονική λογοκρισία το μήνυμα που τους στέλνεις.***

Φύλλο εργασίας 2 (κοινό για τις ομάδες 2,3 και 4)

Χρησιμοποιήσατε για να επικοινωνήσετε μεταξύ σας στην 1^η εργασία εικόνες-σύμβολα, αλληγορία και κωδικοποιημένη χρήση της Γλώσσας. Πηγαίνετε τώρα στη Β' φάση (στο Wiki) -2^η εργασία. Διαβάζετε τα κείμενά σας και επιδιώκετε να βρείτε τους τρόπους με τους οποίους στα χρόνια της επταετίας προσπαθούσαν να επικοινωνήσουν οι άνθρωποι, για να παρακάμψουν τη λογοκρισία εκείνης της εποχής. Αναλαμβάνετε ως ομάδα να παρουσιάσετε ή να περιγράψετε το κείμενό σας στην ολομέλεια. Να πληροφορήσετε την τάξη: α) για το θέμα του β) για το τι επιδιώκει κάθε κείμενο και γ) για το με ποιες τεχνικές μιλά για την κοινωνία γύρω του.

Φύλλο εργασίας 2 (για την ομάδα 1)

Χρησιμοποιήσατε για να επικοινωνήσετε μεταξύ σας στην 1^η εργασία εικόνες-σύμβολα, αλληγορία και κωδικοποιημένη χρήση της Γλώσσας. Πηγαίνετε τώρα στη Β' φάση (στο Wiki) -2^η εργασία . Διαβάζετε τα κείμενό σας και επιδιώκετε να βρείτε τους τρόπους με τους οποίους στα χρόνια της επταετίας προσπαθούσαν να επικοινωνήσουν οι άνθρωποι, για να παρακάμψουν τη λογοκρισία εκείνης της εποχής. Αναλαμβάνετε ως ομάδα να παρουσιάσετε το κείμενό σας στην ολομέλεια. Να πληροφορήσετε την τάξη: α) για το θέμα του, β) για το τι επιδιώκει και γ) για το με ποιες τεχνικές μιλά για την κοινωνία γύρω του.

Σημείωση:

Να διαβάσετε το ποίημα κατά την παρουσίαση αργά, δυνατά και καθαρά.

Φύλλο εργασίας 2 (για την ομάδα 5)

Χρησιμοποιήσατε για να επικοινωνήσετε μεταξύ σας στην 1^η εργασία εικόνες-σύμβολα, αλληγορία και κωδικοποιημένη χρήση της Γλώσσας. Πηγαίνετε τώρα στη Β' φάση (στο Wiki) -2^η εργασία . Διαβάζετε το κείμενό σας και αναλαμβάνετε ως ομάδα να παρουσιάσετε το κείμενό σας στην ολομέλεια . Να πληροφορήσετε την τάξη: α) για το θέμα του β) για το τι επιδιώκει και γ) για το με ποιες τεχνικές μιλά για την κοινωνία γύρω του.

Σημείωση:

Να πληροφορήσετε τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας: πού και πότε εκτυλίσσεται η ιστορία, ποιοι είναι οι ήρωες, τι συμβαίνει στην ιστορία, ποιος αφηγείται και σε τι πρόσωπο γίνεται η αφήγηση (πρωτοπρόσωπη, τριτοπρόσωπη) και τι πετυχαίνει με αυτόν τον τρόπο ο συγγραφέας.

Φύλλο εργασίας 2 (για την ομάδα 6)

Χρησιμοποιήσατε για να επικοινωνήσετε μεταξύ σας στην 1^η εργασία εικόνες-σύμβολα, αλληγορία και κωδικοποιημένη χρήση της Γλώσσας. Πηγαίνετε τώρα στη Β' φάση (στο Wiki) -2^η εργασία . Διαβάσετε το κείμενό σας και αναλαμβάνετε ως ομάδα να το παρουσιάσετε στην ολομέλεια . Να πληροφορήσετε την τάξη: α) για το θέμα του β) για το τι επιδιώκει και γ) για το με ποιες τεχνικές μιλά για την κοινωνία γύρω του.

Φύλλο εργασίας 3 (κοινό για όλες τις ομάδες)

Δώστε ένα άλλο τέλος στο διήγημα «Το ψαράκι της γυάλας».

Φύλλο εργασίας 4 (κοινό για όλες τις ομάδες)

Στις 21 Απριλίου 2013 έκλεισαν 46 χρόνια από την επιβολή ενός στρατιωτικού καθεστώτος, γνωστού ως Απριλιανή δικτατορία (1967-1974), που κατήργησε τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος στην Ελλάδα.

Εμείς στο μάθημα της λογοτεχνίας ασχοληθήκαμε με 6 κείμενα: 2 ποιήματα, 1 διήγημα και μια σειρά (3) εικαστικά έργα από την εποχή της επταετίας. Εντοπίσατε τους τρόπους (-τεχνικές) με τους οποίους μίλησαν τα κείμενα για την κατάργηση της δημοκρατίας –αλληγορία, ειρωνεία, σύμβολα–, για να φτάσουν τα μηνύματα στον κόσμο και να παρακαμφθεί η λογοκρισία.

Στο τελευταίο κείμενο που παρουσιάσατε και διαβάσαμε στο εργαστήριο, αποστολή σας ήταν να αλλάξετε το τέλος. Να συγγράψετε, δηλαδή, τη δική σας εκδοχή σε ένα κείμενο της δικτατορίας με σκοπό να προσεγγίσετε την εποχή. Η συγκεκριμένη ενότητα κάπου εδώ τελειώνει. Μια τελευταία ερώτηση πριν αποχαιρετήσετε τη σχολική χρονιά και το Γυμνάσιο: «Η λογοτεχνία, κατά τη γνώμη σας, μπορεί να “μιλήσει” σε εφήβους σήμερα, σε περίπτωση που ένα καθεστώς επιχειρήσει να περιορίσει την ελευθερία; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Ζ. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

—

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Το σενάριο εφαρμόστηκε στο τρίτο τρίμηνο, όταν το τμήμα ήταν πια κουρασμένο από τα διαγωνίσματα του δευτέρου τριμήνου, και έτσι δεν μπόρεσαν όλα τα παιδιά να αξιοποιήσουν, στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, τις γνώσεις που απέκτησαν κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πρόγραμμα Σπουδών για τη Διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας & της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο 2011. Αθήνα: Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ.

<http://digitalschool.minedu.gov.gr/info/newps/%CE%93%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1%20-%20%CE%9B%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%AF%CE%B1/%CE%9D%CE%B5%CE%BF%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%93%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%9B%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%AF%CE%B1%2C%20%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%AF%CE%B1%20%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%93%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%93%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1%20E2%80%94%20%CE%93%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%AC%CF%83%CE%B9%CE%BF.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Εικαστικά έργα:

 <p><i>Γ. Γαΐτης, Η δολοφονία της ελευθερίας (1968)</i></p>	 <p><i>Δημήτρης Αλειθηνός, Συμβάν (1973)</i></p>	 <p>ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ιούνιος-Ιούλιος 1967</p> <p><i>Των δε κακών μνήμη (σειρά έργων)</i></p>
--	---	---

2. Τραγούδι:

«Ο Μέρμηγκας» *Τα τραγούδια του δρόμου* (2012)

Στίχοι: Μάνος Λοΐζος

Μουσική: Μάνος Λοΐζος

Ερμηνεία: Μάνος Λοΐζος

Ένας μέρμηγκας κουφός
με πήρε απ το χέρι
είμαι, λέει, ο πιο σοφός
σ' ολόκληρο τ' ασκέρι.
Και τα μικρά του τα μερμηγκάκια
χειροκροτάνε μ' ενθουσιασμό:
Εν- δυο, προσκυνάμε.
Εν- δυο, πολεμάμε.
Εν-δυο, δεν πεινάμε.

Τα βολεύεις μια χαρά
σπουδαίο μου μερμήγκι.
Όμως πρόσεξε καλά
τ' ωραίο σου λαρύγγι.
Και τα μικρά του τα μερμηγκάκια
χειροκροτάνε μ' ενθουσιασμό:
Εν- δυο, προσκυνάμε.
Εν- δυο, πολεμάμε.
Εν-δυο, μα πεινάμε.

Πριν προφτάσω να του πω
το σύστημα ν' αλλάξει
πλάκωσ' όλο το χωριό
το μέρμηγκα να χάψει
Και τα μικρά του τα μερμηγκάκια
χειροκροτάνε μ' ενθουσιασμό:
Εν- δυο, προσκυνάμε.
Εν-δυο, μα πεινάμε.
Εν δυο θα σε φάμε.